

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Enheten för kulturmiljö och bostadsstöd
Hanna Gelotte Fernández
08-785 44 59

BESLUT

Datum
2013-07-12

Beteckning
432-37582-2011

RAA
L1021 1 (4)

Stiftelsen Nordiska museet
Box 27820
115 93 Stockholm

Byggnadsminnesförklaring av Tyresö slott, fastigheten Tyresö 1:7, Tyresö kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap. 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML) Tyresö slott med flyglar, gårdsflygel och Trädgårdsmästarbostaden på fastigheten Tyresö 1:7, Tyresö kommun för byggnadsminne. Detta beslut ersätter ett tidigare beslut från den 25 februari 1991, dnr 11.392-29-88. Beslutet från 25 februari 1991 ändras enbart genom att trädgårdsmästarbostaden ingår i byggnadsminnesförklaringen och omfattas av skyddsbestämmelse 1, 2 och 4. Vad gäller övriga byggnader görs ingen ny bedömning.

Enligt 3 kap 2 § KML meddelas skyddsbestämmelser för nedan uppräknade och nummerade byggnader. Byggnaderna har även markerats på bilagd situationsplan (bilaga 1). Till byggnadsminnet hör ett skyddsområde vilket likaså markerats på bilagd situationsplan (bilaga 1).

Skyddsbestämmelser

För Tyresö slott med flyglar (1), gårdsflygeln (2) samt trädgårdsmästarbostaden (3) enligt bifogad karta (bilaga 1) gäller följande skyddsbestämmelser:

1. Slottet med flyglar, gårdsflygeln samt trädgårdsmästarbostaden får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I slottet med flyglar, gårdsflygeln samt trädgårdsmästarbostaden får inte göras ingrepp i stomme.
3. I slottet samt östra flygeln får inte göras ingrepp som medför ändring av rumsindelning.
4. I slottet samt musikalongen i västra tornet får inte göras ingrepp i fast inredning.
5. Slottet med flyglar, gårdsflygeln samt trädgårdsmästarbostaden ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska göras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
6. Det område som markerats på bilagd karta (bilaga 1) får inte ytterligare bebyggas. Området ska hållas i sådant skick att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

2013-08-12 beslut. Sh
Kopier till Df. BM reg. An/h

Bakgrund

Länsstyrelsen fattade 1991-02-25 beslut om byggnadsminnesförklaring av Tyresö slott efter att fråga väckts 1988-08-17. Beslutet fattades efter kommunikering med Nordiska Museet som 1990-06-25 accepterade förslaget till skyddsföreskrifter. Beslutet föregicks även av samråd med Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen tog på eget initiativ upp frågan om byggnadsminnesförklaring av samtliga byggnader samt parkanläggningen inom skyddsområdet 2011-12-29. Efter samråd med Stiftelsen Nordiska museet utökats nu skyddet till att även omfatta trädgårdsmästarbostaden.

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Enligt 3 kap § 1 KML får länsstyrelsen förklara en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde som byggnadsminne.

Tyresö slott med omgivande park och bebyggelse har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Anläggningen utgör en kulturhistorisk helhetsmiljö som exemplifierar tre århundradens högre ståndspräglad byggnadsideal.

Slottet med sina flyglar utgör ett viktigt historiskt dokument. Det sena 1800-talets historiserande ombyggnader bidrar till anläggningens upplevelsevärde. Tyresö var under 1600- och 1700-talet en av Stockholmstraktens mest praktfulla anläggningar och utgör idag ett minnesmärke över stormaktstidens stilideal. Den fasta inredningen redovisar de förändringar som gjorts under olika epoker då anläggningen anpassats till rådande stilideal och tekniska moderniteter.

Slottets parkanläggning har ett synnerligen högt trädgårdshistoriskt värde. Den tillkom under 1770-talet och är den första anläggningen som Fredrik Magnus Piper utförde i Sverige. Mot senare delen av 1700-talet växte det fram ett nytt trädgårdsideal i landet, starkt influerat från England, som kom att kallas landskapsparker eller engelska parker. *Trädgårdsmästarbostaden*, som är en del av bebyggelse- och parkområdet runt slottet, har troligen tillkommit i slutet av 1700-talet. Byggnaden är värdefull ur byggnadshistoriskt, socialhistoriskt och miljömässigt perspektiv. Denna typ av funktionsbyggnad har betydelse för förståelsen av hur en herrgårdsanläggning tidigare brukades.

Under 1700- och 1800-talen uppfördes ett antal nyttobyggnader i slottets närhet. Byggnaderna utgör var för sig och i sitt sammanhang viktiga historiska dokument som bidrar till förståelsen för slottets organisation och sociala strukturer, samt till upplevelsen av den historiska miljön i parken.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl kan Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsbestämmelserna.

Länstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Stiftelsen Nordiska museet har tagit fram en vårdplan för samtliga byggnader inom skyddsområdet. Länstyrelsen bedömer att bebyggelsen inom skyddsområdet på detta sätt får en långsiktig förvaltning så att deras karaktär och utseende inte förvanskas och att de kulturhistoriska värdena bibehålls.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt anvisningar på bilaga 3.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektör Anette Scheibe Lorentzi. I beslutet har även deltagit länsassessor Gunilla Renbjer, enhetschef Louise Schlyter samt förste antikvarie Hanna Gelotte Fernández, föredragande.

Anette Scheibe Lorentzi

Hanna Gelotte Fernández

Bilaga

1. Situationsplan över skyddsområdet med byggnader
2. Historik
3. Besvärhänvisning

Kopia till

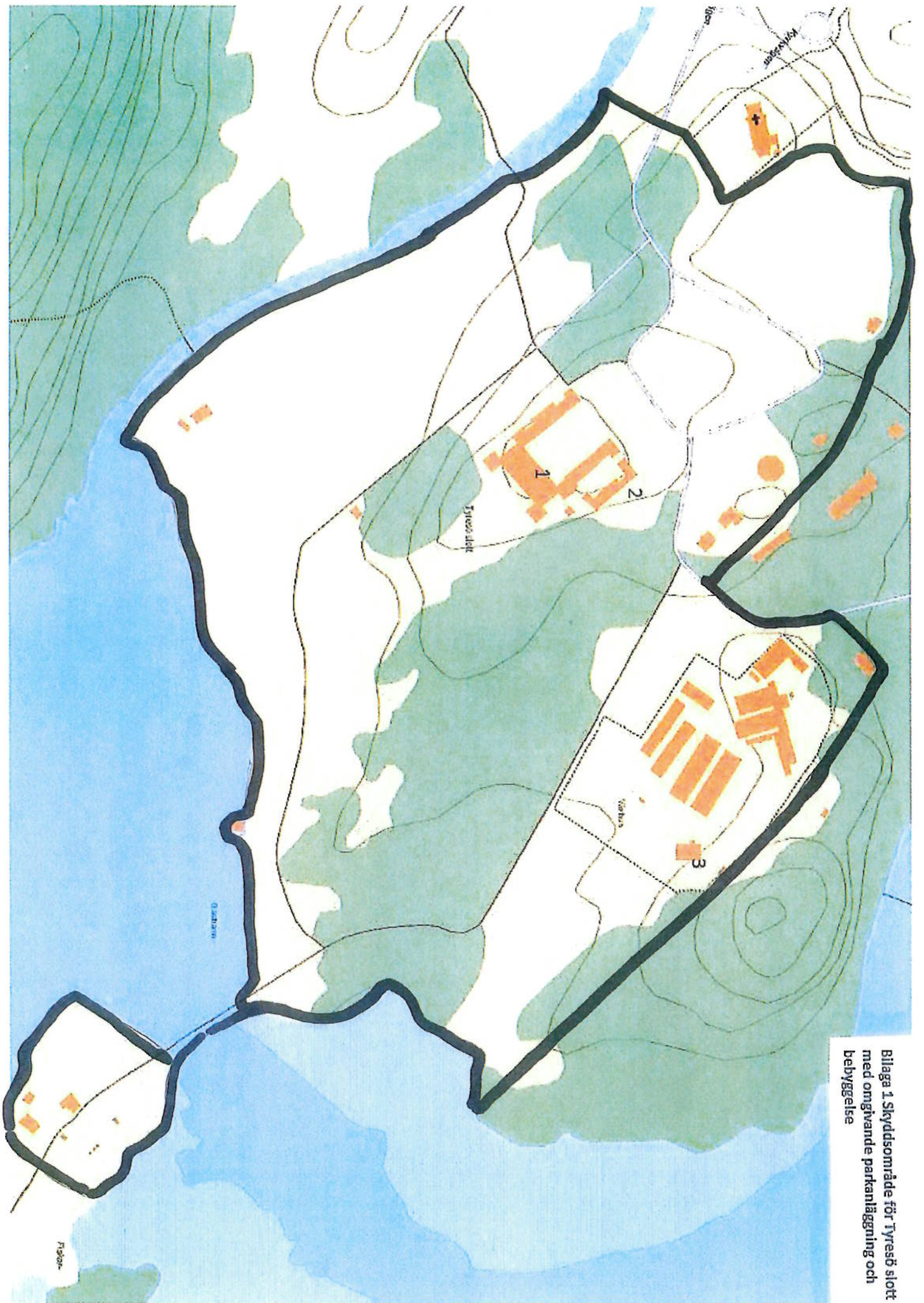
Mk (ex, hla)

Riksantikvarieämbetet

Stockholms länsmuseum

Tyresö kommun

Vänersborgs tingsrätt, Målnr. P 4045411, Box 1070, 462 28 Vänersborg

Bilaga 1 Skyddsområde för Tyréns slott med omgivande parkanläggning och bebyggelse

Bilaga 2

Historik

Tyresö slott började anläggas under 1620-talet då riksdrotsen Gabriel Oxenstierna påbörjade arbeten med grunden för det som är dagens slottsanläggning. Godsets historia sträcker sig dock tillbaka till 1300-talet. En medeltida anläggning fanns väster om slottet på andra sidan av Follbrinkströmmen. Vid arkeologiska utgrävningar på 1930-talet fann man medeltida murrester vid Prinsvillan.

Till det yttre var slottet färdigställt 1633 och Oxenstiernas slottsanläggning antas ha varit helt färdig när han gick ur tiden 1640. Tyresö finns avbildat i Erik Dahlbergs Sveciaverk. Gravyren är gjord efter en skiss daterad 1661. Anläggningen bestod då av fyra byggnadsdelar som omgärdade en borggård. Huvudbyggnaden var uppförd i två våningar med källare och två hörntorn samt ett centralt trapptorn. Övriga längor var i en våning med lägre hörntorn.

Maria Sofia De la Gardie ärvde godset efter Gabriel Oxenstiernas son. Hon lät på 1670-talet göra omfattande inredningsarbeten i slottet. Under sin levnadstid drev hon en mångsidig affärsverksamhet med rad förindustriella verksamheter i Tyresö och vid sina gods i Skåne. Fallet från Fatburssjön kunde användas till att ge kraft till olika typer av kvarnar och sågar. De la Gardie drev även vantmakeri och landets första oljeslageri. Under 1600-talet nådde Tyresögodset sin största utsträckning. År 1737 ärvdes godset av Gustava Sabina von Düring, gift med Carl Fredrik Scheffer. Under hans ledning genomförs ett omfattande ombyggnadsprogram så väl interiört som exteriört. Tornen hade redan i början av 1700-talet förändrats. Nu täcktes tornmurarna med plåttak och huvudbyggnaden fick mansardtak. Slottet fick en mer tidsenligt rokokoprägel.

Under 1770-talet lät Scheffer anlägga en landskapspark i anslutning till slottet. Scheffer hade god kontakt med den engelske trädgårdsarkitekten William Chambers som var en föregångare inom den nya trädgårdskonsten. Genom bevarad korrespondens är det känt att Scheffer ville att Chambers skulle ta sig an parken vid Tyresö. Denne kunde dock inte lämna England för att titta på platsen utan tog hjälp av Fredrik Magnus Piper. Piper vistades vid denna tid i England för statens räkning. Fredrik Magnus Piper är den person som i första hand förknippas med det nya trädgårdsidealet som växte fram i Sverige under sent 1700-tal. Piper hade tillbringat sju år utomlands och utbildat sig till trädgårdsarkitekt, bland annat i England. Parken vid Tyresö kom att bli ett av hans första projekt i Sverige. Från lantmätare Gabriel Bodings karta från 1748-52 och ägomätning från 1752 vet vi att det fanns en trädgårdsanläggning öster om slottet, på samma plats som dagens handelsträdgård, och en humlegård på dess västra sida. Pipers parkanläggning anslöt till en äldre trädgårdsanläggning på platsen. Han hade ett särskilt intresse för det som hans samtid kallade för "ferme ornée", ungefär "förskönad lantgård". Genom att kombinera den vilda naturen med nödvändig hushållningsodling,

kunde man erhålla en behaglig och både för hälsan som ekonomin nyttig promenadväg över ägorna.

Under 1800-talet senare del genomgick Tyresö återigen förändringar. Advokatfiskal J G F Hörstadius lät uppföra volutförsedda gavelrösten över tornen på huvudbyggnaden och andra historiserande detaljer med Tidö slott som förebild. Men framförallt så var det under den siste enskilde ägaren, markisen Claes Lagergrens tid som slottet förändrades. Markis Lagergren anlät arkitekten Isac Gustaf Clason för att återföra slottet till 1600-talet. Slottet fick nya gaveltorn och det genomföres ombyggnad av flygellängorna. De byggdes på med en våning och med torn. Under Lagergrens tid uppfördes också ett antal tjänstebostäder i slottets närhet, också ritade av Clason. Markisen Lagergren testamenterade en stor del av Tyresöegendomen till Nordiska museet 1930 och museet fick tillträde till donationen 1932. Syftet med donationen var att bevara Tyresö slott och dess omgivelser som ett dokument över en stormaktsanläggning och värna den från den moderna tiden som trängde sig på i form av modern bebyggelse.

Källor:

Bratt, Peter. Tyresö kulturhistoriska miljöer, 1989

Fredrik Magnus Piper och den romantiska parken. Kungl. Akademien för de fria konsterna 1981.

Klingspor, Carl Arvid, Svenska slott och herresäten, Tyresö, Stockholm 1885

Nordiska museets och Skansens årsbok Fataburen, årgång 1933, 1935 och 1938

Nyström, Bengt mfl (red). Tyresö slott och park, Nordiska museet 1997

Wenanders, Trädgårdsmästarbostaden på Tyresö slott. Kulturhistorisk dokumentation och värdebeskrivning 2012-09-10